

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

DEMOGRAFIA ROMÂNIEI
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, BUCUREȘTI, 2018.
VASILE GHEȚĂU (COORD.)

Mădălina Elena MANEA

Sociologie Românească, 2021, vol. 19, Issue 1, pp. 252-256

<https://doi.org/10.33788/sr.19.1.17>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

DEMOGRAFIA ROMÂNIEI,
EDITURA ACADEMIEI
ROMÂNE, BUCUREȘTI, 2018.
VASILE GHEȚĂU (COORD.)

Mădălina Elena MANEA¹

Abstract

The purpose of this review is to emphasize the usefulness of reading *Demografia României* [The Demography of Romania] not only for demographers but also for specialists from other areas who are interested in population studies. The book contains an extensive analysis of more than 100 years of demographic phenomena and processes, being an excellent example of how to work with quantitative data in general and demographic data in particular.

Keywords: Demography of Romania, centenary, COVID-19 pandemic, demographic data, data quality.

Cuvinte-cheie: Demografia României, centenar, pandemia de COVID-19, date demografice, calitatea datelor.

Demografia României este unul dintre cele mai elaborate volume pe tema situației demografice a României din ultimii aproximativ o sută de ani. Publicată în 2018 sub coordonarea profesorului Vasile Ghețău, director al Centrului de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici” din cadrul Academiei Române, cartea include materiale semnate de personalități ale demografiei românești cu o bogată experiență de cercetare și predare în domeniu. Pe lângă coordonatorul volumului, îi regăsim pe profesorul Traian Rotariu, directorul onorific al Centrului de Studiere a Populației din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, și pe profesorul Dumitru Sandu, specialist în studii de migrație și director al Centrului de Studii pentru Migrație al Universității din București. Volumul include și două contribuții semnate de directorul Institutului Național de Statistică, profesorul Tudorel Andrei.

Lucrarea este împărțită în patru capitole structurate în secțiuni tematice ce urmăresc cronologic evoluția fenomenelor și proceselor demografice din România, ținând cont de întinderile variabile ale statului român pe parcursul timpului. Acestea li se adaugă o prezentare succintă a autorilor principali ai textului, dar și

¹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții; Universitatea din București, București, ROMÂNIA. E-mail: madalina.manea@iccv.ro.

a unora dintre cei mai importanți actori ai demografiei românești din secolul trecut. Capitolele cele mai generoase, despre perioadele 1946-1989 și 1990-2018, sunt încadrate de două capitole mai mici: primul descrie succint demografia perioadei interbelice, în timp ce ultimul schițează perspective pentru viitor.

Capitolul I, elaborat de profesorul Vasile Ghețău, descrie procesele și fenomenele demografice din perioada 1918-1945, dar include și referiri la starea populației în afara acestui interval de timp, mai precis, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Serii de date puțin cunoscute până acum permit analiza pe regiuni (Transilvania și Vechiul Regat) și aduc informații suplimentare despre etapele tranziției demografice la nivel de regiune.

Capitolul al II-lea este format din două părți mai ample în care sunt abordate tema creșterii populației și tema migrației în perioada 1948-1989. Pentru început, profesorul Rotariu identifică sursele creșterii populației în acest răstimp, discutând despre evoluția nivelului și a calendarului fertilității feminine, a mortalității (prin indicatori precum speranța de viață la naștere, rata mortalității infantile, probabilități de deces pentru populația din grupa de vârstă 40-70 de ani), a nupțialității și a divorțialității. Sunt incluse, de asemenea, informații despre structura populației pe vârstă, sex și etnie în această perioadă. Temele abordate succint în acest capitol sunt discutate mai pe larg în Rotariu *et al.* (2017). Secțiunea este însoțită de o contribuție a profesorului Andrei despre consecințele politicii pronataliste asupra evoluției numărului de născuți vii în perioada comunistă. Folosind date din Anuarul Demografic al României din 2015, aceste pagini prezintă evoluția numărului de născuți vii în raport cu măsurile politice adoptate în acea epocă.

În a doua jumătate a capitolului, profesorul Dumitru Sandu tratează tema migrației interne în perioada comunistă. Pe de o parte, este construită o etapizare a migrației interne pornind de la rata migrației totale. Pe de altă parte, folosind indicatori bazați pe agregări ale evenimentelor de migrație pe perioada vieții și ultima migrație, autorul descrie sistemul de migrație internă în România, accentul căzând pe perioada anilor '70 și '80. Sunt urmărite fluxurile de migrație între medii rezidențiale, județe și regiuni. Descifrarea tiparelor identificate în cazul migrației interrezidențiale se face prin apelul la variabile explicative la nivel individual, comunitar și regional. Contextualizarea este realizată nu doar sincron, prin abordarea multinivel și prin referiri la deciziile politice și administrative din epocă, ci și diacronic, prin scurte incursiuni comparative în perioada interbelică și în cea postcomunistă.

Dacă în cazul perioadei comuniste fenomenele și procesele demografice sunt prezentate într-un mod mai condensat, perioadei postdecembriste îi este rezervat un spațiu de discuție mai amplu în cel de-al treilea capitol. Astfel, sunt dedicate secțiuni separate natalității și fertilității, mortalității, nupțialității și divorțialității, migrației interne și celei internaționale.

Primele două părți ale capitolului al III-lea sunt scrise de profesorul Ghețău, iar între ele este intercalată cea de-a doua contribuție a profesorului Tudorel Andrei, ce

reprezintă un exercițiu de estimare a fertilității femeilor de etnie română, maghiară și romă, folosind date de la recensământul din 2011. Prima parte a capitolului descrie structura populației în funcție de sex, vârstă, stare civilă, etnie și religie. Aflăm, de pildă, că supramortalitatea masculină¹ se accentuează în perioade de criză. De asemenea, autorul discută îmbătrânirea populației României în context european și declinul substanțial al populației feminine cu vârsta de la 15 la 49 de ani, avertizând asupra consecințelor legate de natalitatea din următorii ani. A doua parte a capitolului constituie o analiză a mortalității în ultimii 20 de ani. Speranța de viață la naștere, rata mortalității generale, rata mortalității infantile și proporția deceselor în funcție de cauză sunt folosite pentru evidențierea diferitelor fațete ale fenomenului.

Nupțialitatea și divorțialitatea sunt temele în jurul cărora este scrisă a treia parte a capitolului. Aceasta este o prelucrare după un capitol publicat în volumul *Demografia României în perioada postbelică (1948-2015)*, scris de Traian Rotariu, Luminița Dumănescu și Mihaela Hărăguș. Pornind de la surse de date variate (INS, Eurostat, Ancheta Generației și Gen), capitolul identifică și descrie tendințele de evoluție a celor două fenomene, pe care le explică în relație cu schimbări culturale și modificări ale cadrului legal. Secțiunea se constituie și ca o evaluare a ipotezei că tiparele recente ale nupțialității și divorțialității ar putea fi încadrate în „cea de-a doua tranziție demografică”.

În cuprinsul acestui capitol, migrația internă și cea internațională sunt abordate în trei părți. Prima secțiune, mai sintetică, semnată de Vasile Ghețau, introduce cele două teme. Această parte are și rolul de a pune în legătură mișcarea migratorie și cea naturală, privite din perspectiva consecințelor asupra declinului populației. Secțiunile a doua și a treia, al căror autor este Dumitru Sandu, sunt dedicate unei analize mai detaliate a migrației interne și internaționale. În a doua secțiune, adoptând o perspectivă multinivel asupra migrației interne, autorul analizează atât fluxurile de migrație interrezidențiale la nivel național, cât și fluxurile de migrație care leagă regiuni de dezvoltare, județe și localități. În plus, profesorul Sandu explicitează relațiile dintre migrația internă și migrația internațională, și dintre aceste două tipuri de migrație și dezvoltarea socială. Secțiunea se încheie cu specificarea implicațiilor pe care rezultatele studiului le au cu privire la politicile de migrație.

A treia secțiune se constituie sub forma unei analize complexe a migrației temporare în străinătate și a unei dări de seamă asupra formării sistemului de migrație temporară în străinătate. Construind pe baza rezultatelor unor studii anterioare (Sandu, 2017; Sandu, 2006; Sandu, 2000), autorul vorbește despre o periodizare a migrației românești în străinătate. Acesta subliniază rolul migrației permanente de la începutul perioadei, formarea câmpurilor de migrație ce leagă comunități de la origine cu state de destinație și rolul selectivității migrației. Abordarea este și aici de tip multinivel, explicațiile pentru tiparele identificate fiind căutate la nivel de individ, comunitate și regiune. Un interes aparte l-ar putea prezenta observațiile pe marginea evoluției migrației românești în străinătate în

perioada crizei economice din 2008 și în anii imediat următori, când se profilează destinații cu atractivitate sporită în defavoarea destinațiilor tradiționale.

În ultimul capitol profesorul Ghețău prezintă un scenariu privind evoluția viitoare a populației sub anumite asumptii (fertilitatea feminină rămâne constantă și speranța de viață continuă să crească). Structura actuală a populației, ca rezultat al parcursului demografic al României, reprezintă punctul de plecare pentru evoluții viitoare. Pe fondul inerției acestei structuri, a schimbărilor economice și culturale, autorul susține că cel mai probabil potențialul de creștere naturală a populației va continua să se deterioreze. Acesta atrage atenția asupra efectelor pe termen lung ale situației. Ele pot fi percepute acum pozitiv, dar în scurtă vreme – pe măsură ce generațiile cu efective mici intră pe piața muncii și cele numeroase din '67-'89 vor ajunge la pensie – presiunea asupra transferurilor sociale va deveni evidentă.

Unul dintre firele roșii ale volumului este dat de observațiile cu privire la calitatea datelor. În cuvintele profesorului Ghețău, în România lipsește „o serie completă de date omogene satisfăcând criteriile de comparabilitate și fiabilitate” (p. xi). Mai mult decât atât, în contextul acestui studiu amplu, există o comparabilitate limitată în timp ca urmare a variațiilor teritoriale din prima jumătate a secolului XX. Astfel, autorii au folosit o varietate de surse de date pentru a reda imaginea populației și a fenomenelor demografice descrise în diferitele perioade analizate: anuare statistice, publicații ale unor demografi și statisticieni din perioada interbelică, reviste de specialitate (cum este, de pildă, revista *Comunicări statistice* pentru anii 1945-1948) și alte serii de date, dintre care unele puțin folosite înainte de publicarea cărții.

Dincolo de discuțiile ce reflectă idealul datelor fiabile și care să asigure comparabilitate în timp, volumul este ilustrativ pentru modul cum se poate face demografie folosind datele existente, pentru reflecții asupra precauțiilor necesare în analiză și interpretare, precum și pentru importanța rolului validării în acest proces.

Fiecare dintre perioadele descrise în volum au fost abordate – cel puțin în parte – și separat, atât de autorii care au contribuit la acest volum, cât și de alți demografi. Spre deosebire de acestea, cartea la care ne referim aici are o serie de merite, printre care acela de a fi dat coerență demografiei întregii perioade de peste 100 de ani, de a fi integrat explicațiile în abordări comparative la nivel european și de a fi folosit seturi de date puțin explorate până la apariția ei.

Mai mult decât atât, volumul are o utilitate neașteptată la momentul publicării, oferind un context în care să încadrăm evoluția pandemiei actuale. Pandemia de COVID-19 a atras atenția cercetătorilor din diferite domenii, dar și a publicului, asupra demografiei, subliniind nevoia de cunoaștere științifică solidă și de instrumente riguroase pentru înțelegerea particularităților demografice ale populațiilor. În acest context, orice demers de înțelegere a consecințelor pandemiei își găsește un bun punct de plecare în textele academice de demografie. Spre exemplu, în *Demografia României* se regăsesc comparații între structura populației României și structura altor populații europene, ce ar putea contribui la explicarea

diferențelor între țări în privința raportului dintre decese și îmbolnăviri. Secțiunea despre mortalitatea populației în ultimii 20 de ani include discuții despre modul de înregistrare a cauzelor în certificatele constatatoare ale deceselor și despre principalele cauze ale deceselor înainte de COVID-19, elemente care ar putea fi utile în înțelegerea ierarhiei comorbidităților în cazul deceselor COVID-19.

Cartea se adresează atât specialiștilor în demografie, cât și persoanelor cu pregătire în alte domenii de activitate, dar interesate de demografia României sau de studii de populație în general. Materialul are pe tot cuprinsul un limbaj accesibil, însă pe alocuri este presupusă cunoașterea unor concepte demografice de bază. În locul unui glosar, s-a optat pentru definirea termenilor de specialitate în corpul textului sau în note (tabelare și de subsol). Volumul este bogat în descrieri susținute de date ale fenomenelor și proceselor demografice din România comunistă și postcomunistă, cu incursiuni în trecut ce ajung până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Abundă, de asemenea, explicații prin încadrarea în modele teoretice (spre exemplu, în stadii ale tranziției demografice) sau în contextul social și politic al perioadelor discutate. Acest ultim tip de contextualizare este făcut urmărind mai multe niveluri de explicație: individual, comunitar-local, regional, național, european.

Demografia României se dovedește deopotrivă o privire retrospectivă necesară asupra fenomenelor și proceselor demografice din ultima sută de ani, un suport pentru înțelegerea situației create de pandemie și chiar un ghid interpretativ pentru rezultatele următorului recensământ.

Notă

Supramortalitatea masculină se referă la „intensitate[a] mai ridicată a mortalității subpopulației masculine în raport cu cea a subpopulației feminine, determinată de factori genetici, de influența războaielor, a condițiilor de muncă, a consumului excesiv de băuturi alcoolice, tutun etc.” (Trebici 1975, p. 172).

Bibliografie

- Ghețau, V. (coord.) (2018). *Demografia României*. București: Editura Academiei Române.
- Rotariu, T., Dumănescu, L., & Hărăguș, M. (2017). *Demografia României în perioada postbelică (1948-2015)*. Iași: Polirom.
- Sandu, D. (2017). Destination Selection Among Romanian Migrants in Times of Crisis: an Origin Integrated Approach, *Romanian Journal of Population Studies*, XI(2), 145-192.
- Sandu, D. (coord.) (2006). *Locuirea temporară în străinătate: Migrația economică a românilor: 1990-2006*. București: Fundația pentru o Societate Deschisă.
- Sandu, D. (2000). Migrația circulatorie ca strategie de viață, *Sociologie Românească*, 2, 5-29.
- Trebici, V. (1975). *Mică enciclopedie de demografie*. București: Editura științifică și enciclopedică.